СОГЛАСОВАНО
Старший воспитатель
МБДОУ «Детский сад № 26»
_________ Л.М. Масленкова

Рассмотрено на педсовете
протокол № 1 от 29.08. 2025 г.

УТВЕРЖДАЮ
Заведующий
МБДОУ «Детский сад №26»
_________ Л.Н. Ильина
Приказ № 121 от 01.09. 2025 года

Программа воспитателя по обучению детей дошкольного возраста родному (татарскому) языку на 2025-2026 учебный год

Воспитатель по обучению детей татарскому языку Закирова Эльмира Рауфатовна

г.Чистополь
2025 год

ЭЧТӘЛЕК.

ЭЧТӘЛЕК

1.Аңлатмалы язу.	3
2.Белем бирү эшчәнлеге планнары	3
2.1. Максат һәм бурычлар	3
2.2. Татарча сөйләшергә өйрәткәндә куелган минимум бурычлар	4
2.3. Программа принциплары	5
3. Эчтәлек.	6
3.1. Тематик план.	6
3.2. Этнокультурная өлеше планы (ЭРС)	18
3.4. Ата-аналар белән эш	23
4.Материал-техник база	24
5. Методик ярдәмлекләр.	28
6. Педагогик тикшерү буенча киңәшләр	29
7. Файдаланган әдәбият.	39

Балалар бакчасында татар балаларына ана теле өйрәтү программасы

Аңлатма язуы

«Татарстан Республикасы халыклары телләре турында» Татарстан Республикасы Законында һәм «Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләр саклау, өйрәну һәм үстерә буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасы»нда мәктәпкечә милли белем биру өчен кирәкле шартлар булдыру каралган. Бу - республикабызда эшләп килә торган милли балалар бакчалары өчен кадрлар әзерләү, аларның белемен күтәрү һәм методик ярдәм курсәту масьәләләре. Элеге проблемаларның бер өлеше "Туган телдә сөйлашобез" өйрэту-методик комплектары ярдәмендә чишелә. Тәкьдим ителгән эсбап - татар балаларын туган телгә өйрэту, аларның сөйләмен үстерү буенча методик кулланма. Анын теп максаты ана теленда балаларның дөрес эм яхшы телдән сөйләмен формалаштыру. Рече яшьтән үк баланың сөйләмен үстерү аның аралашу, танып белу, эхлакый һәм рухи юнәлешләр нигезен билгели.

Ул 2010-2015 елларга мәгариф системасын устеру Стратегиясе кысаларында балалар бакчаларында балаларга туган тел өйрату, сөйлам үстерү юнәлешен тормышка ашыру максатыннан төзелгән һәм "Туган телдә сөйлэшабез" дип аталган методик әсбап балалар бакчасында беренче кече яшьтәге балалар белән эшләүче тәрбиячеләргә кулланма буларак тәкдим ителә. "Туган телдә сөйлаәшәбе:"дип исемләнгән методик комплект икенче кече яшьтәгеләр, уртанчылар, зурлар, мәктәпкә хәзерлек төркемнәре өчен дә эзерлэнә. Бу комплектны теп максаты балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйратү булса, төп узенчәлеге - тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәжәләрен формалаштыру, бәйләнешле сөйлаәм үстерү, тел һәм сөйлам күренешләрен анлау(тоемлау) сәләте булдыру.

Туган телдә сөйләшергә өйрәтү гаиләдә башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә дәвам итә. Ул балаларга ана телендә тәрбия һәм белем бирү өчен мөмкинлекләр тудыру, халкыбызның рухи байлыгына, мәдәниятенә якынайту шартларында алып барыла. Мәктәпкәчә учреждениеләр, мәгариф системасының беренче баскычы буларак, нәниләрне туган телгә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

Беренче кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасы мәктәпкәчә яшьтәге балаларның сөйлам эшчәнлеген оештыру системасыннан аерыла. Балаларны туган телгә өйратү һәм сөйләм үстерү әйләнә-тирә белән таныштыру процессында бара. Шушы үзенчәлекләрне исәпка алып, кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеге эчтәлеген төзегәндә әйләнә-тирә предметларны һәм күренешлерне танып белүдә нәрсә чыганак булып торуы игьтибар узгенә алына. Балаларның сөйләмен үстерү "Кроха"программасында (Г.Г. Григорьева, Н.П. Кочетова, Д.В. Сергеева һ.6.) күрсәтелгән, түбәндәге эшчәнлек төрләренә нигезләнеп төзелә:

I. Табигый шартларда табигать һәм социаль тирәлек белен турыдан туры таныштыру.

1. Табигатьне (күренешләрне һәм объектларны) күзәтү.
2. Предметлы денья белән таныштыру: предметлар һәм кораллар (исеме, сыйфаты, узлеклэре, эш-хәрәкәтләре).
3. Социаль күренешләр (үзен, якын кешеләр, өлкәннәр хезмәт турында күзаллаулар) белән таныштыру.

П. Образлы уенчыклар, пластик художестволы образлар аша тирә-юнь белән таныштыру.

1. Уенчыклар карау.
2. "Тылсымлы капчык", "Бу өйдә кем (нәрсә) яши?" дидактик уеннары, курчак белән дидактик уеннар.
3. Уеннар, күңел ачулар, уен-көлкеләр.
4. Йомыш кушулар (индивидуаль һәм кечерак төркемнәргә булеп).

Ш. Художестволы картиналары аша (живописный, графический художественный образ) (буяулар һ буяусыз ясалган образлар

(графика) әйләнә-тирә белән таныштыру.

1. Өстәлгә куела торган кечкенә картиналарны, китаптагы иллюстрацияләрне, стенадагы картиналарны карау.
2. "Җанлы" кечкенә картиналар белән эшчәнлек.

IV. Нәфис сүз аша әйләнә-тирә белән таныштыру.

1. Матур әдәбият, юаткычлар, шигырьләр, әкиятләр, хикәялар уку.
2. Тәрбияче белән бергә кыска гади әкиятләрнең эчтәлеген сөйлаү.

V. Курсәтмәлелектән башка тирә-юнь белән таныштыру һәм сөйләм үстерү.

1. Курсәтмәлелектән башка һәм ситуциядән тыш тәрбияченең сөйләве.
2. Балалар белән әнгәмәләр һәм сөйләшүләр (тәҗрибәдән чыгып, күзәтүләрдән соң).

Методик әсбапта танып белү, коммуникация, матур әдәбият белән таныштыру кебек өч белем биру өлкәсе карала. Нәниләр эшчәнлеген оештыру комплекслы-тематик планлаштыру нигезенда бара. План ел дәверендә төрле темалар үзләштерүне күзда тота. Болар - "Балалар бакчасы", "Көз", "Мин дөньяның бер кешесе", "Минем әйләнә-тирәм", "Кыш", "Яңа ел бәйрәме", "Әтиләр һәм әниләр, бабайлар һәм әбиләр", "Халык иҗаты", "Яз", "Җәй". Елга ике тапкыр диагностик методикалар ярдәмендә мониторинг уткәрелә. Мониторинг нәтиҗәләре балаларның персональ карточкаларына языла.

Туган телне өйрәнүгә юнәлдерелгән эшчәнлек конспектлары Н.Е.Веракса, Т.С.Комарова, М.А.Васильева редакциясендә чыккан"Туганнан алып мәктәпкә кадәр. Мәктәпкәчә мәгарифнең якынча төп белем биру программасы" нигезендә төзелгән. Авторлар эшчәнлек конспектлары язганда үстерелешле өйрәтү, өйрәтү барышында тәрбияләү, фәннилек, эзлеклелек һәм системалылык, аңлаешлылык, балаларның яшь үзенчәлекләрен исәпк алу, гуманлылык, күрсәтмәлелек һ.б. төп педагогик принципларга таяналар. Өйрәтү-тәрбия процессы балаларның "якындагы үсеш зонасында" (Л.С. Выготский) бара. Бу процессны әйдәп баручылар – тәрбиячеләр.

Өченче яшьтәге балалар белән оештырылган эшчәнлек уен характерын ала. Нәниләр уенчыкларны яшерәләр, эзлиләр, табалар. Мондый уеннар балаларда зур кызыксыну уята, тәрбияче күрсәткән хәрәкәтләрне балалар тырышып кабатлыйлар, "куян булып сикерәләр ,"кошлар булып очалар", җим чүплиләр", "аю кебек алпан-тилпән йөриләр", "этәч булып кычкыралар" һ.б. Бу уеннарда музыка әсәрләрен куллану балаларның фонематик ишетү сәләтен, ритмикасын, эмоциональ сферасын да баета, үстерә.

Нәниләр белән эшләгәндә "Жанлы картиналар"куллану зур урын алып тора. "Жанлы картиналар"- тышкы кыяфәтләрен көтмәгәндә үзгәртәләр һәм шуның белән балаларның игьтибарын җәлеп итәлр. Алар эчтәлеге буенча ике-өч төрле эшчәнлек өчен кулланыла ала. Мондый очракта эшчәнлекнең аерым эпизодларын үзгәртергә кирәк. Мәсәлән, катнашучыларның санын кыскартырга яки арттырырга, яңа элементлар кертергә мемкин. "Жанлы картиналар"ны темалар буенча сайлау мөһим: урам, йорт һәм кыргый хайваннар, кошлар, кибет һ.б. белән таныштыру.

Балаларны активлаштыру балаларның җаваплары конкретлаштыру, аерым сүзләрне, фразаларны, хәрәкәтләрне кабатлату максаты белән эшләнә.

Тәрбияче балаларга гомуми сораулар белән мөрәҗәгать итә, барлык балаларга да бирелгән сорауны кечкенә бала үзена бирелгән дип кабул итми, шуна күрә тәрбиячегә соравын конкретлаштырырга кирәк (- Балалар, алма нинди төстә? - Әмир, алма нинди төстә? - Гузәл, алма нинди төстә? - Балалар, минем янга килегез әле. - Марат, син дә кил әле. -Алсу, син дә кил.).

Өченче яшьтәге балаларныкң сөйләм үсеше үзенчәлекләре

Өченче яшьтәге балаларның сөйләм үсешенәа мөһим үзгәрешләр бара. Танып белу сферасы камилләшә, сөйләм функцияләре арта. Сөйләм зурлар белән генә түтел, ә балаларның бер-берсе белән аралашу чарасы да булып тора.

Сөйләмне үзләштереп, бала предметларны гына түгел, ә сүзләргә, фразаларга да игьтибар итә башлый. Ул зурларның инструкциясен, кушкан, катлаулырак йомышларны да ишетә, кабул итә һәм үти ала. Бу яшьта сүзлек коммуникатив функциясе белән берлектә гомумиләштерү функциясенең дә камилләшүе дәвам итә. Балаларның сөйләмен формалаштыруда кабул итүнең әһәмияте зур. Бу яшьтә әйләнә-тирә дөньяны сенсор танып белү өстенлекле урын алып тора. Баланың күзаллаулар запасы арта һәм һәр нәрсәне бала сүзләрбелән белдерә башлый. Бу үз чиратында сузлек күләме артуга китера. 2 яшьтә бала сүзлегенда 270-300 суз 2,5 яшьта 400-500 сүз булса, 3 яшьтә 1000-1500 сүзгү житә. Балалар яңа сүзләрне генә тугел, ә сөйләм әйләнмәләрен да бик тиз отып алалар һәм кабатлый башлыйлар.

Балалар сөйләмендә бәйлек сүзләр дә очрый, сыйфат һәм рәвешләрнең саны арта. Ел ахырына балалар үз сөйләмнәрендә сыйфат фигыльдән һәм хәл фигыльдән башка барлык сүз төркемнәрен дә кулланалар. Болар барысы да балага үз фикерен формалаштырырга һәм җөмләләрдә белдерергә булышлык итәләр. Балалар кушма җәенке жөмләләрдән дә файдаланалар. Кече яшьтәге балалар нәрсә кирәген, нәрсә күргәннәрен һәм ишеткәннәрен әйләнә-тирәдәгеләргә ачык итеп аңлата беләләр. Булган тәҗрибәләренә нигезләнеп, өлкәннәр әйткән фразадагы һәр аерым сүзне аңлый һәм хәтерендә калдыра.

Сөйләмнең коммуникатив функциясе камилләшә. Бала диалоглы сөйламне үзләштерә башлый. Кече мәктәпкәчә яшь чорында диалоглы сөйләм сөйләмдә аралашуның төп формасы булып тора. Үз фикерләрен теләп белдерергә өйрәнә. Өченче яшь ахырына балаларкуп сораулар белән мөрәҗәгать итәләр, бу аларның сөйләм һәм фикерләү үсеше турында әйтә. Ике яшьтән соң баланың яшьтәшләре белән аралашу теләге арта. Фонетик яктан караганда әле баланың сөйләме камил түтел. Өч яшькә туган телнең барлык авазларын кабул итсә дә, аларны бик дерес итеп әйтә алмыйлар.

Өченче яшьтәге бала аның белән аралашканда зурларның нәрсә турында сөйләвен яхшы аңлыйлар. Алар белән уткән һәм киләчәк турында да сөйләшергә була. Сөйләмнең актив булмаган формасы барлыкка килә. Балалар әдәби әсәрләрне, экиятларне, зурлар сөйләганн тыңлыйлар һәм аңлыйлар.

Кабул иткән нәрсәләрен бала үз теләге белән сөйләмдә чагылдырырга омтыла (сөйли, эчтәлеген сөйли). Тасвирый сөйләм һәм монологлы сөйләм формалаша. Болар барысы да баланың күзаллаулары киңәюе, аның мөстәкыйльлеге һәм хыял итүе үсеше белән бәйле. Бу яшь чоры сүз иҗаты үсеше өчен башлангыч булып тора. Ул баланың хисләрен, кичерешләрен ачык чагылдыра

Баланың сөйләмендә узенең төрле хисләрен, кичерешләрен ачык итеп чагылдыра белүе нигезендә ел ахырына сөйләм тагын сәнгатьлерәк була башлый. Болар барысы да аның шахес үсешенә зур йогынты ясый. Сүзлек эше, сөйләмнең грамматик ягы, аваз культурасы, бәйләнешле сөйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык ижаты белән таныштыру өстендә эшләү кебек бурычларны максатчан чишкәндә генә баланың сөйләм үсешендә унышларга ирешергә мөмкин.

Икенче кече яшьтәге балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасы, сөйләм үсеше үзенчәлекләре

Эшчәнлек төрләренда сөйләм үсешенең *сүзлек эше,сөйләмнең грамматик төзелеше өстендә эш, аваз культурасы тәрбияләү, бәйләнешле сәйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру* бурычлары хәл ителә.

Балалар белән эшләү процессында сүзлек эше зур урын ала. Сүзлек эше- бәйләнешле сөйләм нигезе. Балалар бакчасында сузлек эшенең өч бурычы чишелә:

1. Иң беренче чиратта, гомуми кулланылыштагы лексика хисабына (предметларны, аларнын төп билгеләрен, сыйфатларын, алар белән эш-хәрәкәтләрен атау) сүзлекне баету.
2. Сүзлеккә төгәллек кертү. Балаларга сүзне әйту үрнәген биру, аны һәр бала белән күп тапкыр кабатлау.

3. Сүзлекне активлаштыру.

Сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыруның төп шарты – тәрбияченең, өлкәннәрнең грамоталы сөйләме һәм сөйләмнең морфологик, синтаксик ягын, сүзъясалу ысулларын үзләштеру буенча үткәрелә торган күнегүләр.

Аваз культурасы тәрбияләү буенча эш анының сөйләм сульшы, ишетеп кабул итү, артикуляция аппаратын устеру һ.б. шундый компонентларны үз эченә ала.

Бәйләнешле сөйләм үстерү сөйләмнең ике формасын - диалогик һәм монологик сөйләм үстерүне күздә тота. Диалогик сөйләм үстерүдә сорау-җавап формасы, балаларның үзләренең сорау бирү, бер-берсенә мөрәҗәгать итә белүе - иң отышлы формалар. Балаларның кечкенә хикәяләрне мөстәкыйль төзи белүе монологлы сөйләм барлыкка килүдә мөһим курсәткеч булып тора.

Балаларны матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таньштыру – сөйләм үсешенен әһәмиятле бурычы һәм чарасы. Матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру түбәндәге бурычларны чишкәндә тормышка ашырыла.

1. Деньяны бербөтен итеп кабул итүне, күзаллауларны формалаштыру.
2. Әдәби сөйләмне үстерү.
3. Эстетик зәвыкны,әдәби әсәрне кабул итүне үстерү.

Туган телгә өйрәтү, сөйләм үстерү бурычларын чишкәндә өйрәтүнең төрле методлары, алымнары, чаралары кулланыла. Шундый чараларның берсе булып, бармак уеннары тора. Хәрәкәтләнү активлыгы югарырак булган саен, балаларның сөйләме тизрәк һәм яхшырак үсеш ала, сөйләм сыйфаты, төрлелеге белән аерылып тора. Бармак уеннары баш мие эшчәнлегенә, интеллект үсешенә унай йогынты ясый. Чыннан да, физиологлар, психологлар үткәргән тикшеренүләр (Л.С. Выготский, И.П. Павлов, А.Р. Лурия, А.А. Леонтьев һ.б.) хәрәкәтләнү һәм сөйләм моторикасының үзара бәйле булуын исбатлыйлар.

Балалар белән эшләү дәверендә төрле предметлар тотып биюлар, уеннар киң кулланыла.

Балаларның игьтибарын туплау, эшчәнлеккә карата кызыксыну уяту, ял иттерү (релаксация) максаты белән шигьри әсәрләргә зур игьтибар бирелә. Бу әсәрләрне укыганда балалар эчтәлегенә туры китереп хәрәкәтләр ясыйлар: "яфраклар, кар бөртекләре кебек очалар","кер юалар, чайкыйлар, сыгалар , "кояшны сәламлиләр ,"кояш нурлары ясылар һ.б.

Матур әдәбият, хальк ижаты, күрстмәлелек, предметлар белән уен хәрәкәтләре, кошларнын, җәнлекләрнең образларын имитациялзү - болар барысы да нәниләрне туган телгә өйрәтүдү, аларның сөйләмен үстерүдә зур әһәмияткә ия. Балалар белән үткәрелә торган эшчәнлек конспектлары тулы, күләмле итеп язылды. Өйрәтү-тәрбия процессында балалар белән эшчәнлекне оештырганда тәрбиячегә ижади якын килү мемкинлеге бирелә. Эшчәнлек конспектларын төзегәндә тәрбияче өчен күрсәтмәләр, балаларның якынча җаваплары, балаларны активлаштыру җәя эчендә курсәтелә. Җәя эчендә күрсәтелгән индивидуаль һәм күмәк кабатлаулар истә калдыру максатыннан аваз, суз, иҗек, фраза кебек сөйлом элементы кабатлауны курсәтә. Кабатлауның төрле вариантлары бар: тәрбияче артыннан, балалар артыннан, тәрбияче белан бергә, күмәк, индивидуаль.

Белем бирү эшчәнлеге планнары

Сроклар	Бүлекләр	Тема	Бурычлар
11.09.-30.09.	**Көз**	Бакчада алмалар өлгерде	1) балаларның көз, табигатьтәге көзге үзгәрешләр, җиләк-җимешләр (алма, аның билгеләре) турында күзаллауларын баету нигезендә сүзлек запасын киңәйтү һәм активлаштыру, тиңдәш кисәкләр кергән җөмләләр төзергә өйрәтүне дәвам итү; 2) балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерен, сенсор сәләтләрен, артикуляция аппаратын үстерү; 3) коллективта эшләү, сорауларга җавап бирү теләге тәрбияләү.
		Алтын көз	1) тиңдәш кисәкләрдән торган җөмләләр төзергә өйрәтүне, аерым предметлардан төркем төзергә, характерлы билгеләре буенча предметны төркемнән аерырга өйрәтүне дәвам итү; предметларның саны буенча бәйләнеш урнаштырганда “бер”, “күп”, “аз”, “берәү дә юк” сүзләрен куллана, сүзләрдә [с], [з], [ф], [к] тартыкларын ачык итеп әйтә белү осталыгын камилләштерү; 2) балаларның игътибарын, зиһенгә алуларын һәм табигатьнең матурлыгын тоемлауларын, тәрбияче соравына аңлаешлы итеп җавап бирә белүләрен үстерү; 3) сорауларга җавап бирү теләге, табигатькә карата яхшы мөнәсәбәт тәрбияләү.
1.10.-15.10.	**Мин һәм минем гаиләм**	Безнең гаилә	1) балаларның гаилә һәм гаилә әгъзалары турындагы белемнәрен ныгытуны дәвам итү,исемнәрне сан, тартым белән төрләндерү (әни-әниләр, әни-әнием) осталыгын камилләштерү; 2) балаларның зурлар белән ирекле аралашуларын, игътибарын, хәтерен, кабул итүен, фикерләвен үстерү; 3) гаиләгә һәм гаилә әгъзаларына карата игътибарлы, кайгыртучан булырга өндәү.

16.10.-04.11.	**Минем йортым, минем шәһәрем**	Песи баласы уенчыгы турында хикәяләү	1) балаларның гаилә турындагы күзаллауларын киңәйтүне, уенчыкны карауга балаларны җәлеп итүне, уенчыкны тасвирлау буенча бирелгән сорауларга җавап бирергә, тәрбияче ярдәмендә уенчык турында кыска хикәя төзергә өйрәтүне дәвам итү; 2) балаларның, игътибарын, кабул итүләрен, күзәтүчәнлеген, сүзлеген үстерү; 3) тәрбияче һәм иптәшләре белән аралашу теләге, йорт хайваннарына карата мәрхәмәт тәрбияләү.
		Алсуның яңа өе.	1) балаларны җиһаз белән таныштыру, билгеләнеше буенча гомумиләштерергә өйрәтү, бирелгән сорауны аңлау һәм җавап бирүне формалаштыру; 2) җиһаз предметларының атамасын һәм билгеләнешен ачыклау, аларның нинди материалдан эшләнгәнен аеру осталыгын, артында, янында, өстендә кебек сүзләр хисабында сүзлекне үстерү; 3) җиһазга карата сакчыл караш тәрбияләү.
15.11.-31.12.	**Яңа ел бәйрәме**	Төлке бездә кунакта .	1) сөйләмдә бәйлек сүзләрне (эчендә, артында, астында, өстә, өстендә) кулланырга, “кайда?, “кая?” сорауларына җавап бирү, тәрбияче һәм иптәшләре белән ирекле аралашырга өйрәтүне дәвам итү; 2) игътибарны, тәрбияченең сүзле күрсәтмәләре буенча эшләү осталыгын үстерү; 3) җәнлекләргә карата кайгыртучанлык тәрбияләү.
01.01.-31.01.	**Кыш**	Алсуны урамга киендерәбез. (Кышкы киемнәрне карау)	1) кышкы киемнең билгеләнешен, төсен, детальләрен, материалын аерып алып, аны карарга өйрәтү, исемне сыйфат белән туры китереп, сорауларга җавап бирүне дәвам итү; 2) тукыма, мех, йомшак, җылы, шома, ак, яшел (зәңгәр) сүзләре хисабына сүзлекне активлаштыру, конкрет-образлы фикерләүне, игътибарны, күрү хәтерен үстерү; 3) киемнәргә карата сакчыл караш тәрбияләү.
		Кар ява .	1) балаларның кыш турында күзаллауларын киңәйтү, кар, аның билгеләре белән таныштыруны дәвам итү, сөйләмдә сыйфатларны дөрес куллана белү осталыгы камилләштерү; 2) балаларның игътибарын, диалоглы сөйләмен, рәсем ясауга кызыксынуларын, пространствода ориентлашуларын, сөйләм сулышын үстерү; 3) башкаларга ярдәм итү теләге тәрбияләү.

01.02.-23.02..	**Ватанны саклаучылар көне**	Очучылар	1) балаларны самолетның өлешләрен, зурлыгын, формасын аерырга һәм атарга өйрәтүне, исемнәрне сыйфатлар белән яраклаштыру күнекмәләре формалаштыруны, [у] сузык авазын әйтүдә күнектерүне уенчыклар (самолет) белән таныштыруны дәвам итү, очучы, очып китү, очып төшү, аска, өскә, уңга, сулга, самолет сүзләре хисабына сүзлекне активлаштыру; 2) балаларның нинди? кайда? кая? нәрсә? сорауларына тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын үстерү; 3) очучы һөнәренә хөрмәт, патриотик хисләр тәрбияләү.
24.02.-08.03..	**Сигезенче Март**	Кояш гомере телим мин, әнием сиңа!	1) балаларның әниләр бәйрәме, әниләре турындагы белемнәрен киңәйтү, [ә] авазын ачык итеп әйтү осталыгын камилләштерү, әңгәмәдә катнашуга җәлеп итү; 2) балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерен, диалоглы сөйләм формасын үстерү; 3) балаларда әниләргә мәхәббәт һәм аларга ярдәм итү теләге тәрбияләү.
09.03.-31.03.	**Халык җәүһәрләре**	“Теремкәй” рус халык әкиятен сөйләү	1) балаларны әкиятне игътибар белән тыңларга, сюжетның эзлеклелеген күзәтә белергә өйрәтү; 2) Тычкан-Чыелдык, бака-Бакылдык, куян-Куркаккай, төлке-Хәйләбай, бүре-Соры колак, аю- Камыт аяк сүзтезмәләре хисабына балаларның сүзлеген активлаштырырга, ихүтибарны, ишетү, күрү хәтерен үстерү; 3) халык иҗатына кызыксыну тәрбияләү.
01.04.-20.04.	**Яз**	Бозау, колын, бәрән турында сөйлибез	1) язгы табигатьнең характерлы үзенчәлекләре турында күзаллауларын киңәйтү, тәрбияче белән бергә уенчык турында кечкенә хикәя (2-3 җөмлә) төзергә, кире мәгънәдәге сүзләрне (зур - кечкенә, калын – нечкә) аера белергә өйрәтүне дәвам итү, балаларның аваз ияртемнәрен әйтә белүләрен ныгыту; 2) балаларның кабул итүләрен һәм монологлы сөйләмен, кул хәрәкәтләрен үстерү; 3) балаларда хайваннар тормышына кызыксыну тәрбияләү.
02.05.-31.05.	**Җәй**	Автобуста сәяхәт	1) сүзләрнең мәгънәсен аңларга өйрәтүне дәвам итү, балаларның аваз ияртемнәрен әйтә белүләрен, йорт хайваннары төшенчәсен ныгыту, йорт хайваннары, кошлар турындагы белемнәрен тирәнәйтү; 2) кошларның, хайваннарның хәрәкәтен белдерә торган фигыльләр, иркәләп, яратып әйтелгән сүзләр хисабына сүзлекләрен активлаштыру, балаларның, игътибарын, хәтерен, кабул итүләрен үстерү; 3) тере һәм тере булмаган табигать күренешләренә кызыксыну тәрбияләү.

		Мин җәйне яратам	1) табигатьтәге җәйге үзгәрешләр турындагы күзаллауларын киңәйтү, билгеле бер ситуациягә туры килгән фигыльләрне сөйләмдә куллануларын активлаштыру, сөйләмдә “бер”, “күп” төшенчәләрен ныгыту; 2) балаларның игътибарын, диалоглы сөйләмен, уңай хис-кичерешләрен, кабул итүләрен үстерү; 3) табигатькә сакчыл караш тәрбияләү.

МАТУР ӘДӘБИЯТ БЕЛӘН ТАНЫШТЫРУ ӨЛКӘСЕ

Сроклар	Бүлекләр	Тема	Бурычлар
20.08.-10.09.	**Сау бул, җәй! Исәнме, балалар бакчасы!**	З. Гомәрованың “ Ул шуңа кечкенә” дигән шигырен уку	1) балаларның шигъри әсәр белән таныштыру, эчтәлеген тыңлый һәм аңлый белү осталыгын формалаштыру, аерым сүзләрне, фразаларны тәрбияче артыннан кабатлау мөмкинлеге бирергә, сүзлекне активлаштыру; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, хәтерен, хәрәкәтләрен үстерү; 3) әсәргә кызыксыну, сәламәт яшәү теләге тәрбияләү.
		Э.Мөэминованың “ Үз телендә сөйләшә” шигырен уку	1) балаларны Э. Мөэминованың “ Үз телендә сөйләшә” дигән шигыре белән таныштыру, тәрбияче артыннан аерым сүзләрне кабатларга өйрәтү; 2) кабул итүләрен, игътибарын, фикерләүләрен, туган телгә кызыксынуларын үстерү; 3) туган телгә мәхәббәт һәм аны өйрәнү теләге тәрбияләү.
		Ә. Бикчәнтәеваның “Туп” шигырен яттан өйрәнү	1) шигъри әсәрнең эчтәлеген аңларга һәм сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәтүне дәвам итү, сорауларга җавап бирүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, хәтерен, интонацияле сөйләмен үстерү; 3) балаларда кайгыртучанлык, бергә шөгыльләнү теләге тәрбияләү.
11.09.-30.09.	**Күз**	“Аю белән Бабай” әкиятен уку.	1) әкиятнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга аңлап җавап бирү осталыгын камилләштерү, үсемлекләр турындагы белемнәргә төгәллек кертү, сүзлекне киңәйтү һәм активлаштыру; 2) кулның вак мускулларын, балаларның игътибарын, кабул итүләрен, диалогик сөйләмнәрен үстерү; 3) халык авыз иҗаты әсәрләренә мәхәббәт, тәрбияләү.

		Ә. Ерикәйнең “Күз” шигырен яттан өйрәнү	1) шигъри әсәрнең эчтәлеген аңларга, аны истә калдырырга һәм сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәтүне дәвам итү, шигырьдәге килде, саргайды, шиңде, сибелде фигыльләре хисабына сүзлекне баету; 2) балаларның кабул итуләрен, хәтерен, күзәтүчәнлекләрен, игътибарлыкларын үстерү; 3) көзге матурлыкка соклану хисләре тәрбияләү.
		М. Фәйзуллинаның “Көзге яңгыр” шигырен уку	1) шигырьнең эчтәлеге белән балаларны таныштыру, тәрбияче сөйләмен аңлау осталыгын камилләштерү, шигырьнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирергә өйрәтү, чикләнгән мәйданда йөгерүдә күнектерү; 2) кабул итүләрен, игътибарны, тәрбияче сигналы буенча йөгерү һәм зонтик астына качу осталыгын үстерү; 3) шигъри әсәргә кызыксыну, тыңлаучанлык тәрбияләү.
1.10.-15.10.	**Мин һәм минем гаиләм**	“Баш бармак...”шигъри әсәрен уку.	1) шигъри әсәрнең эчтәлеге белән таныштыру; бармак атамаларын истә калдыру,бармак уеннарына өйрәтү; 2) балаларның кабул итүләрен, хәтерне, интонацияле сөйләмен, бармак хәрәкәтләрен үстерү; 3) халык аваз иҗатына хөрмәт, организм әгъзаларына сакчыл караш тәрбияләү.
		Ә.Бикчәнтәеваның “Бәтиләр” шигырен уку	1) шигырнең эчтәлеген аңларга ярдәм итү, йорт хайваннары турындагы белемнәрен киңәйтү һәм тирәнәйтү, сорауларга җавап бирүдә, аваз ияртемнәрен кабатлауда күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен, сүзлеген, сенсор музыкаль ишетү сәләтен үстерү. 3) йорт хайваннарына карата кайгыртучанлык хисләре тудыру.
		Ш. Маннурның “Яратам” шигырен яттан өйрәнү.	1) шигъри әсәрнең эчтәлеген аңларга ярдәм итү, тәрбияче сорауларына җавап бирергә өйрәтүне дәвам итү, сүзлекне активлыштыру һәм баету, гомумиләштерә торган сүзне сөйләмдә куллануда күнектерү; 2) шигъри әсәрне яттан сөйләү теләге, кабул итүне, хәтерне, игътибарны үстерү; 3) гаиләгә карата хөрмәт, туганлык хисләре тәрбияләү.
		Кем нәрсә ярата? татар халык әкиятен сөйләү.	1) әкиятнең эчтәлеген аңларга ярдәм итү, сорауларны аңлау һәм аларга җавап бирү осталыгын камилләштерү, балаларның йорт кошлары һәм хайваннары турындагы кузаллауларына төгәллек кертү, аваз ияртемнәрен ачык һәм дөрес әйтүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, образлы фикерләүләрен, ишетү сәләтен үстерү; 3) кошларга, хайваннарга карата кайгыртучанлык тәрбияләү.

16.10.-04.11.	**Минем йортым, минем шәһәрем**	“Әлли бәлли итәргә ...” бишек җырын уку**.**	1) бишек җырының эчтәлеге белән таныштыру, тәрбияче сөйләмен аңлау сәләтен камилләштерү, сөйләмдә” тирбәтергә” фигылен куллана белергә өйрәтү; 2) кабул итүне, игътибарны, конкрет образлы фикерләүне үстерү; 3) сөйләм этикетының гади формулаларын (“Алсу йокың тәмле булсын!”) һәм бишек җырларын тормышта куллана белү теләге тәрбияләү.
		Н. Каштанның “ Безнең сыер” шигырен уку.	1) шигырьнең эчтәлеген балаларга аңларга ярдәм итү, тәрбияче сөйләмен аңлау осталыгын камилләштерү, кайбер сүзләрне (мөгери, китер,йөгер,му – уу, су – у-у) әйтеп җибәрү, ү аваз ияртемнәрен әйтүдә күнектерү; 2) балаларның игътибарын, кабул итүләрен үстерү; 3) йорт хайваннарына карата сакчыл караш,кайгыртучанлык тәрбияләү.
		Җ. Тәрҗемановның “ Үзен бик чиста йөртә” шигырен уку.	1) балаларны яңа шигырь белән таныштыру, аның эчтәлеген аңлап, кабул итүләрен камилләштерү, сорауларга төгәл итеп җавап бирүдә күнектерү; 2) кабул итүләрен, игътибарын, хәрәкәтләрен, фикерләүләрен үстерү; 3) балаларда пөхтә һәм чиста йөрү теләге тәрбияләү.
		“Олыга – утын ярырга” бармак уены	1) фольклор әсәрләренә кызыксыну уяту; шигъри әсәрнең эчтәлеген аңларга өйрәтүне дәвам итү;. 2) балаларның эмоциональ сферасын үстерү; 3) нәфис сүзгә мәхәббәт тәрбияләргә
15.11.-31.12.	**Яңа ел бәйрәме**	. Б.Рәхмәтнең “ Кыш бабай” шигырен яттан өйрәнү..	1) шигъри әсәр белән таныштыру, тәобияче ярдәме белән шигырьне яттан сөйләү омтылышын хуплау, сорауларга текст сүзләре белән җавап бирүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен ,хәтерен, сүзлеген,игътибарын, хәрәкәтләрен үстерү; 3) балаларда Кыш бабайга, Яңа ел бәйрәменә карата уңай эмоциональ хисләр тәрбияләргә.
		И.Шаймөхәммәтовның “Мактанчык бака” әсәрен уку.	1) балаларны хикәя белән таныштыру, “мактанчык” сүзен сөләмдә активлаштыру, тәрбияче биргән сорауларга аңлап җавап бирүдә күнектерү, әйләнә-тирә турындагы белемнәрен киңәйтү; 2) балаларның кабул итүен,хәтерен,игътибарын,сүзлеген үстерү; 3) балаларда тыйнаклык, бергә шөгыльләнү теләге тәрбияләү.

		Р. Вәлиеваның “Сүз тыңлаучан булыгыз” шигырен уку.	1) балаларны Р.Вәлиеваның шигыре белән таныштырырга, сорауларга җавап бирү осталыгын активлаштырырга, “Җиһаз” сүзен актив сүзлеккә кертергә. Җиһаз атамаларын таный һәм атый белүләрен формалаштырырга. 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын , хәтерен, диалогик сөйләмен, классификацияли белүләрен үстерү; 3) куанычлылык, тыйнаклык, кунакта үз – үзеңне тота белү кагыйдәләрен тәрбияләргә.
01.01.-31.01.	**Кыш**	Һ.Такташның “Ләйлә” шигерен уку	1) шигъри әсәрнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга дөрес җавап бирә белү осталыгын камилләштерү, тәрбияче артыннан аерым сүзләрне, фразаларны кабатларга мөмкинлек бирү, ел фасыллары турындагы белемнәрен тирәнәйтү; 2) балаларның кабул итүләрен, хәтерен, игътибарын, хәрәкәтләрен үстерү; 3) кышкы табигатькә соклану хисе, башка кешеләрнең кичерешләрен аңлауны тәрбияләү.
		Җ. Дәрзамановның “Алмаз” шигырен уку**.**	1) балаларны Җ. Дәрзамановның шигыре белән таныштыру, тәрбияченең сорауларына җавап бирүдә күнектерү, җыр тыңлаганда активлык күрсәтергә өйрәтү; 2) кабул итүләрен, игътибарны, сүзлекне, музыкаль ишетү сәләтен үстерү; 3) дөрес киенү теләге һәм шигырьләргә карата кызыксыну тәрбияләү.
		Ә. Бикчәнтәеваның “Салкын саф һава” шигырен ятлау.	1) балаларны шигъри әсәрнең эчтәлеге белән таныштыру, кышкы табигать турындагы белемнәрен тирәнәйтү, шигъри текстны истә калдырырга ярдәм итү; 2) сорауларга җавап бирү, әдәби сөйләм осталыгы үстерү; 3) шигъри әсәргә карата кызыксыну тәрбияләү.
01.02.-23.02..	**Ватанны саклаучылар көне**	З. Туфайлованың “ Шофер булам” дигән шигырен уку.	1) балаларны шигырьнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга җавап бирә белүләрен камилләштерү, сүзлекне баету һәм активлаштыру; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарларын, конкрет - образлы фикерләүләрен үстерү; 3) шофер хезмәтенә карата кызыксыну һәм юл йөрү кагыйдәләрен үтәү теләген тәрбияләү.
		Ә. Исхакның “Гүзәл” шигырен уку.	1) шигырьнең эчтәлеге белән балаларны таныштыру, тәрбияче сорауларына аңлы рәвештә җавап бирү осталыгын камилләштерү, җырның сүзләренә туры килә торган хәрәкәтләр ясарга өйрәтү; 2) балаларның кабул итүләрен, хәтерен, игътибарын, диалогик сөйләмен, хәрәкәтләрен үстерү; 3) балаларда культура – гигиеник күнекмәләрен тәрбияләү.

24.02.-08.03..	**Сигезенче Март**	Д. Аппакованың “Рөстәм” әсәрен уку.	1) чәчмә әсәрнең эчтәлеген аңларга ярдәм итү, тәрбиячененң сорауларына җавап бирүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, диалоглы сөйләмнәрен үстерү; 3) әдәплелек тәрбияләү.
		“Чәбәк-чәбәк әбкәсе...” юаткычын уку	1) балаларны юаткычның эчтәлеген күрсәтмәлектән башка гына тыңлый белү осталыгын формалаштыру; юаткычның кайбер сүзләрен тәрбияче артыннан кабатларга мөмкинлек бирү; 2) балаларның кабул итүен, игътибарын, кул һәм гәүдә хәрәкәтләрен үстерү; 3) татар халык аваз иҗатына карата кызыксыну, әниләргә карата хөрмәт тәрбияләү.
		З. Туфайловның “Әни сүзе” шигерен ятлау.	1) балаларны шигырь белән таныштыру, истә калдыру, тәрбияче биргән сорауларга шигырь сүзләре белән җавап бирергә өйрәтү; 2) балаларның кабул итүләрен, хәтерен, сәнгатьле сөйләмен, сенсор сәләтләрен, уңай эмоцияләрен үстерү; 3) әниләргә карата мәхәббәт тәрбияләү
		Г. Нәбиуллинаның “Әнигә булышам” шигырен уку.	1) балаларны Г. Нәбиуллинаның шигыре белән таныштыру, бирелгән сорауларга җавап бирергә өйрәтү; 2) кабул итүләрне, игътибарны, хәтерне, диологик сөйләмне, кулларның вак маторикасын үстерү; 3) тырышлык, әниләргә ярдәм итү теләге, пөхтәлек тәрбияләү.
09.03.-31.03.	**Халык җәүһәрләре**	Л. Толстойның “Өч аю” әкиятен уку	1) күләмебуенча зур булган әкиятне игътибар белән тыңларга һәм аңларга өйрәтү, балаларга әкиятне, алар кызның язмышы өчен дулкыналырлык һәм чишелешенең яхшы тәмамлануына шатланырлык итеп сөйләү, сүзлекне активлаштыру; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, фикерлүләрен үстерү; 3) балаларда интонацияле сәнгатьле сөйләм, кеше хәлен аңлый белүләрен, әкиятләргә кызыксыну тәрбияләү.
		Л. Толстойның “ Өч аю” әкиятен сөйләү	1) күләме буенча зур булган әсәрне игътибар белән тыңларга һәм аңларга өйрәтү, эчтәлеген аңлауларына ирешү, башкаларның эмоциональ халәтен аңлый белергә өйрәтү; 2) игътибарны, диалоглы сөйләшүне,кабул итүне,хәтерне, интонацияле, сәнгатьле сөйләмне үстерү; 3) җиһазга карата сак караш, әйләнә тирәдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен тәрбияләү.

		Л. Толстойның “ Өч аю” әкиятен сөйләү	1) балаларны яңа әкият белән таныштыру, әкият сюжетының башын күзәтергә өйрәтү, әкият геройларының характерлы билгеләренә, хәрәкәтләренә балаларның игътибарын җәлеп итү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, хәтерен, хәрәкәтләрен, сөйләм активлыгын үстерү; 3) балаларда халык әкиятләренә кызыксыну тәрбияләү.
		“Төлке, Куян һәм Әтәч” әкиятен сөйләү	1) рус халык әкиятен балаларның исләренә төшерү, сюжетның үсеше артыннан күзәтү, әкиятнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирерә өйрәтү; 2) балаларның кабул итүләрен, хәтерен, игътибарын, фикерләвен, интонацияле сәнгатьле сөйләмне үстерү; 3) балаларда кеше хәленә керә белүчәнлекне, кайгыртучанлык, ярдәм итүне, бер-берсенә карата игътибарлылык, дуслык тәрбияләү
01.04.-20.04.	**Яз**	Д. Гарифуллинның “ Тавыклар һәм Таһир” шигырен уку	1) шигъри әсәр белән таныштыру, йорт кошлары турындага белемнәрне тирәнәйтү, сорауларны аңлап ,дөрес җавап бирдә күнектерү, аваз ияртемнәре әйтелешен кабатлау, бер һәм күп төшенчәләрен ныгыту; 2) балаларның кабул итүләрен, хыял итүләрен, игътибарын, тәрбиячене ишетә белү осталыгын, кул хәрәкәтләрен, иҗадилыкларын үстерү; 3) балаларда йорт кошларына карата кайгыртучанлык ,үзләре башкарган эшкә шатлана белүләрен тәрбияләү.
		Р. Батулланың “ Елак әтәч” әсәрен уку	1) әкиятнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга дөрес һәм аңлап җавап бирүдә күнектерү, төрле орлыкларны (бодай, дөге) аера белүләрен формалаштыру; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын үстерү, кул чукларының вак мускулларын, сөйләмнәрен активлаштыру; 3) тешләрне саклау,аларны карау теләге ,кайгыртучанлык хисләре тәрбияләү.
		Б. Рәхмәтнең “Яз” шигырен ятлау	1) балаларны Б. Рәхмәтнең “Яз” шигере белән таныштыру, истә калдырырга ярдәм итү, эчтәлегенә туры китереп, сорауларына җавап бирергә өйрәтү, яз турындагы белемнәрне киңәйтү; 2) кабул итүне, игътибарны, хәтерне, сөйләмнең интонацияле сәнгатьле үстерү; 3) шигырьгә язгы табигатькә карата кызыксыну тәрбияләү.

		Х.Вахитның “Уңган сыерчык” шигырен уку	1) балаларны шигырь белән таныштыру, тәрбияче сорауларның шигырь сүзләре белән җавап бирүне ныгыту, музыка астында түгәрәктә бер – берсенә комачауламый йөрүләрен формалаштыру, кошлар турындагы белемнәрне киңәйтү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, диалогик сөйләмен, хәрәкәтләрен үстерү; 3) балаларда туган якка мәхәббәт, сыерчыкларга карата кызыксыну тәрбияләү.
02.05.-31.05.	**Җэй**	.”Тилгән” эндәшен уку	1) балаларны күләме буенча зур булмаган шигъри әсәрне тыңларга һәм аңларга өйрәтүне дәвам итү, шигырьдәге аерым сүзләр һәм фразалар хисабына сүзләрне киңәйтү, сүзләрне истә калдырырга ярдәм итү, кошлар (тилгән) турындагы белемнәрне тирәнәйтү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын, конкрет – образлы фикерләвен үстерү; 3) балаларда дөрес интонацияле сөйләм тәрбияләү.
		Аю белән хаты экиятен уку	1) әкиятнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга аңлап җавап бирү осталыгын камилләштерү, сүзлекне киңәйтү, активлаштыру. [3] авазын ачык әйтүдә күнектерү; 2) балаларның игътибарын, кабул итүләрен, фикерләүләрен, чикләнгән бүлмәдә йөгерүләрен үстерү; 3) халык авыз иҗатына мәхәббәт, мәрхәмәтлелек, кеше хәленә керә белүчәнлек тәрбияләү.
		Ж. Тәрҗемановның “ Кикрикүк” шигырен уку.	1) шигъри әсәрнең эчтәлеген аңларга ярдәм итү, сорауларны аңлау осталыгын камилләштерү, тема буенча сүзлекне баету һәм активлаштыру, тәрбияче артыннан аерым фразаларны кабатлауда һәм аваз ияртемнәрен дөрес әйтүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүләрен, игътибарын диалогик сөйләм осталыгын, вакыт өлешләрендә ориентирлануларын, бармак хәрәкәтләрен үстерү; 3) балаларда әдәби әсәргә кызыксыну тәрбияләү.
		М. Мазуновның “Кәҗә” шигырен уку	1) шигырьнең эчтәлеге белән балаларны таныштыру, сорауларга бәйләнешле итеп җавап бирүдә, аваз ияртемен дөрес әйтүдә күнектерү; 2) балаларның кабул итүен, игътибарын, фикерләвен, бәйләнешле сөйләмен, кул хәрәкәтләрен үстерү; 3) кәҗәгә карата уңай караш, кайгыртучанлык тәрбияләү.

Икенче кече яшьтәгеләр төркемендә сөйләм телен үзләштерү дәрәҗәләренә диагностика

Диагностик биремнәр

1. Баланың сүзлек запасы

1). Дидактик уен "Бу нәрсә?"

Материал: савыт-саба, йорт җиһазлары, йорт хайваннары, кыргый хайваннар, киемнәр сурәтләнгән предметлы картинкалар.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балага савыт саба (тәлинкә, чынаяк, чәй тәлинкәсе, табак) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Савыт-саба).

Тәрбияче балага йорт җиһазлары (караваТ, өстәл, урындык, шкаф) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Йорт җиһазлары).

Тәрбияче балага йорт хайваннары (эт, песи, сыер, кәҗә) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу хайваннарны бер сүз белән ничек атарга була? (Йорт хайваннары).

Тәрбияче балага кыргый хайваннар (куян, төлке, аю) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы хайваннарны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу хайваннарны бер сүз белән ничек атарга була? (Кыргый хайваннар).

Тәрбияче балага киемнәр (күлмәк, куртка, башлык) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Киемнәр).

Бәяләү критерийлары

1 балл – предметларның исемен атаганда авырлыклар кичерә, гомумиләштерүче сүзләрне куллана алмый.

2 балл – предметларның исемен дөрес атый, гомумиләштерүче сүзләрне белдергәндә хаталар җибәрә.

3 балл – предметларның исемен дөрес атый, гомумиләштерүче сүзләрне дөрес билгели.

2. Сөйләмнең грамматик ягы

1). Дидактик уен "Кем нәрсә эшли?"

Материал: китап укучы әни, өрә торган эт, уйный торган малай, рәсем ясаучы кыз сурәтләнгән сюжетлы картинкалар.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балага китап укучы әни төшерелгән сюжетлы картинка күрсәтә һәм сораулар бирә: Бу кем? (Әни). Әни нәрсә эшли? (Укый). Әни нәрсә укый? (Әни китап укый).

Тәрбияче балага өрә торган эт төшерелгән сюжетлы картинка күрсәтә һәм сораулар бирә: Бу нәрсә? (Эт). Эт нәрсә эшли? (Эт өрә). Ул ничек өрә? (Эт һау-һау дип өрә).

Тәрбияче балага уйный торган малай төшерелгән сюжетлы картинка күрсәтә һәм сораулар бирә: Бу кем? (Малай). Малайның исеме ничек? (Бала малайга исем биреп карый). Малай нәрсә эшли? (Малай уйный). Ул нәрсә белән уйный? (Ул машина белән уйный).

Тәрбияче балага рәсем ясаучы кыз төшерелгән сюжетлы картинка күрсәтә һәм сораулар бирә: Бу кем? (Кыз). Кызның исеме ничек? (Бала кызга исем биреп карый). Кыз нәрсә эшли? (Кыз рәсем ясый). Ул нәрсә белән рәсем ясый? (Ул карандаш белән рәсем ясый). Кыз нәрсә рәсеме ясый? (Кыз кояш рәсеме ясый).

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала биремнәрне үти алмый. Тәрбияченең сорауларына җавап бирә алмый. Тәрбияче актив ярдәм күрсәткәндә дә бала хаталар ясый.

2 балл – бала биремнәрне үтәргә тырыша, тәрбияченең сорауларына бер сүз белән генә җавап бирә.

3 балл – бала биремнәрне дөрес үти. Тәрбияченең сорауларына җавап биргәндә җөмләләрне грамматик яктан дөрес төзи. Җөмләләрнең иясе һәм хәбәре бар. Тәрбияченең сорауларына теләп, ышанычлы итеп җавап бирә.

3. Сөйләмнең аваз культурасы

1). Дидактик уен "Бу нәрсә? Ул ничек кычкыра?"

Материал: ат, кәҗә, тавык, каз, карга сурәтләнгән картинкалар.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балага ат (кәҗә, тавык, каз, карга) төшерелгән картинка күрсәтә һәм сораулар бирә: - Бу нәрсә? (Ат). Ат ничек кешни? (Их-ха-ха). - Бу нәрсә? (Кәҗә). Кәҗә ничек кычкыра? (Ме-е-е). - Бу нәрсә? (Тавык). Тавык ничек кыткылдый? (Кыт-кыт). - Бу нәрсә? (Каз). Каз ничек каңгылдый? (Ка-ка-ка). - Бу нәрсә? (Карга). Карга ничек каркылдый ? (Кар-кар).

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала 1-2 биремне генә үти ала.

2 балл – бала биремнәрне тәрбияче ярдәме белән башкара, аның артыннан кабатлый.

3 балл – бала биремнәрне теләп башкара. Аваз ияртемнәрен дөрес һәм ачык итеп әйтә.

4. Бәйләнешле сөйләм

1). Сюжетлы картина буенча әңгәмә

Материал: кар бабай ясаучы балалар сурәтләнгән сюжетлы картинка.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

- Карагыз әле, Йомшаккай бик матур бер картинка ясаган. – Бу картинкада кем ясалган? – Балалар нәрсә эшлиләр? - Картинка сиңа ошыймы?

2). "Камыр малай" әкиятен сәхнәләштерү.

Тәрбияче өстәл театры фигуралары куллана, балаларга сәхнәләштерүдә катнашырга тәкъдим ясый.

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала сорауларга ишарәләр яки бер сүз белән генә җавап бирә. Әкиятне сәхнәләштерүдә авырлыклар кичерә. Тәрбияче артыннан аерым сүзләрне генә кабатлый.

Тәрбияче: - Балалар, камыр малайны пешергәннәр әби белән

Бала: Бабай.

Тәрбияче: - Камыр малайны тәрәзә төбенә

Бала: Куйганнар.

Тәрбияче: Камыр-курчак кипкәч, тәрәзәдән

Бала: Сикереп төшә.

Тәрбияче: Камыр малай йөгереп китә, йөгерә-йөгерә урманга

Бала: Җитә.

2 балл – бала җавап биргәндә 2-3 сүздән торган гади җөмләләргә өстенлек бирә. Тәрбияче ярдәм иткәндә таныш әкиятне сәхнәләштерүдә катнаша.

Тәрбияче: - Балалар, камыр малайны пешергәннәр

Бала: әби белән бабай.

Тәрбияче: - Камыр малайны

Бала: Тәрәзә төбенә куйганнар.

Тәрбияче: Камыр-курчак кипкәч,

Бала: Тәрәзәдән сикереп төшә.

Тәрбияче: Камыр малай йөгереп китә, йөгерә-йөгерә

Бала: Урманга җитә.

3 балл – бала гади (кем? нәрсә?) һәм катлаулы (кемгә? нинди? кайчан? кайда? кая?) сорауларга җавап бирә. Үзенең инициативасы яки тәрбияченең үтенече буенча картинада сурәтләнгәнне сөйли ала. Әкиятнең эчтәлеген сөйләгәндә эзлеклелекне саклап сәхнәләштерүдә теләп катнаша.

Югары дәрәҗә - 10-12 балл.

Уртача дәрәҗә - 6-9 балл.

Түбән дәрәҗә - 3-5 балл.

Диагностик биремнәр

1. Баланың сүзлек запасы

1). Дидактик уен “Бу нәрсә?”

Материал: савыт-саба, йорт җиһазлары, йорт хайваннары, кыргый хайваннар, киемнәр сурәтләнгән предметлы картинкалар.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балага савыт-саба (тәлинкә, чынаяк, чәй тәлинкәсе, чәйнек) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Савыт-саба). – Чәйнекнең борынын күрсәт. - Хәзер чәйнекнең капкачын күрсәт. – Чынаякның тоткасын күрсәт.

Тәрбияче балага йорт җиһазлары (карават, өстәл, урындык, шкаф) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Йорт җиһазлары). – Өстәлнең аякларын күрсәт. – Урындыкның аркасын күрсәт. – Шкафның ишеген күрсәт.

Тәрбияче балага йорт хайваннары (эт, песи, сыер, кәҗә) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу хайваннарны бер сүз белән ничек атарга була? (Йорт хайваннары). - Этнең колакларын күрсәт. – Песинең койрыгын күрсәт. - Сыерның мөгезен күрсәт. - Кәҗәнең сакалын күрсәт.

Тәрбияче балага кыргый хайваннар (куян, төлке, аю) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм андагы хайваннарны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу хайваннарны бер сүз белән ничек атарга була? (Кыргый хайваннар). – Куянның тәпиләрен күрсәт. – Төлкенең борынын күрсәт. – Аюның гәүдәсен күрсәт.

Тәрбияче балага киемнәр (күлмәк, куртка, башлык) сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм предметларны атарга куша: - Бу нәрсә? - Бу предметларны бер сүз белән ничек атарга була? (Киемнәр). – Күлмәкнең җиңен (якасын, кесәләрен, сәдәфләрен) күрсәт.

Бәяләү критерийлары

1 балл – предметларның исемен, мөһим детальләрен, өлешләрен атаганда һәм күрсәткәндә авырлыклар кичерә, гомумиләштерүче сүзләрне куллана алмый.

2 балл – предметларның исемен дөрес атый, мөһим детальләрен, өлешләрен күрсәткәндә, гомумиләштерүче сүзләрне белдергәндә хаталар җибәрә.

3 балл – предметларның исемен, мөһим детальләрен, өлешләрен дөрес атый һәм күрсәтә, гомумиләштерүче сүзләрне дөрес билгели.

“Бу кайчан була?” үстерелешле уены

Балаларга тәүлек өлешләре сурәтләнгән карточкалар күрсәтелә. Тәрбияче тәүлек өлешенә туры килгән күренешләрне атый һәм сорау бирә, балалар тиешле карточканы табалар.

1. Кояш чыга, әтәчләр кычкыра, балалар бакчага барырга җыена, әти-әниләр эшкә китәләр. - Бу кайчан була? Бу тәүлек өлешенә туры килгән карточканы табып күрсәтегез.

2. Кояш яктырак карый, күзләрен киңрәк ача, балалар урамда уйный, төшке аш ашыйлар. - Бу кайчан була? Шушы тәүлек өлешенә туры килгән карточканы табып күрсәтегез.

3. Кояшкүзләрен йома, балалар бакчадан, әти-әниләр эштән өйләренә кайта, кичке аш ашыйлар, балалар “Тыныч йокы, нәниләр” тапшыруын карыйлар. - Бу кайчан була? Бу тәүлек өлешенә туры килгән карточканы табып күрсәтегез.

4. Кояш йоклый, ай яктырта, күк йөзендә йолдызлар яна, бар кешеләр дә йоклый. - Бу кайчан була? Бу тәүлек өлешенә туры килгән карточканы табып күрсәтегез.

Бәяләү критерийлары

1 балл – тәүлек өлешләрен аера белми.

2 балл – өстәмә сораулар биргәндә генә тәүлек өлешләрен аера һәм дөрес атый.

3 балл – тәүлек өлешләрен аера һәм дөрес атый.

2. Сөйләмнең грамматик ягы

1). Дидактик уен “Кем нәрсә эшли?”

Материал: Йомшаккай уенчыгы, төрле кошлар һәм җәнлекләр сурәтләнгән картинкалар.

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балаларга Йомшаккай турында сөйли: “Безнең Йомшаккайның дуслары бик күп. Дусларының кем икәнен белергә телисезме? Ул аларның фотографияләрен алып килгән. (тәрбияче бер һәм күп куяннар, үрдәкләр, колыннар, чебиләр, көчекләр, сыерлар, бәрәннәр сурәтләнгән картинкалар күрсәтә һәм сораулар бирә: Бу нәрсә? (Бер куян сурәтләнгән картинка күрсәтә). (Куян). Бу нәрсә? (Куяннар сурәтләнгән картинка күрсәтә). (Куяннар). Башка картинкалар белән эш шушы рәвешле алып барыла.

Тәрбияче сөйләвен дәвам итә: “Йомшаккай кошлар һәм җәнлекләр белән качышлы уйнарга ярата. Сез күзләрегезне йомыгыз. Йомшаккай кача. (Тәрбияче Йомшаккайны шкаф артына (эченә, өстенә, астына, янына) качыра. Балалар күзләрен ачалар һәм Йомшаккайны эзлиләр һәм аның кайда качканын әйтәләр. Мәсәлән: “Йомшаккай шкаф артына качкан”.

Тәрбияче сөйләвен дәвам итә: “Җәнлекләр һәм кошларны әниләре эзләп килгән. Әйдәгез әниләренә аларны табарга булышыйк”. (Тавык сурәтләнгән картинка куела). Тавык (сыер, эт, ат, сарык, куян) нәрсәне алырга килгән? Тавык чебине алырга килде. (Шул рәвешле куян куян баласын, сыер бозавын, эт көчеген, сарык бәрәнен, ат колынын таба).

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала биремнәрне үти алмый. Тәрбияченең сорауларына җавап бирә алмый. Тәрбияче актив ярдәм күрсәткәндә дә бала хаталар ясый.

2 балл – бала биремнәрне үтәргә тырыша, тәрбияченең сорауларына бер сүз белән генә җавап бирә.

3 балл – бала биремнәрне дөрес үти. Тәрбияченең сорауларына җавап биргәндә берлек һәм күплек сандагы исемнәрне, **бәйлек сүзләрне (эченә, өстенә, астына, янына),** кошлар һәм җәнлекләр, аларның балалары атамаларын сөйләмдә дөрес куллана, җөмләләрне грамматик яктан дөрес төзи. Җөмләләрнең иясе һәм хәбәре бар. Тәрбияченең сорауларына теләп, ышанычлы итеп җавап бирә.

3. Сөйләмнең аваз культурасы

1). Дидактик уен “Минем кебек әйт”

Диагностик биремнең эчтәлеге:

Тәрбияче балага үзе әйткән сүзләрне игътибар белән тыңлап, нәкъ шулай итеп кабатларга куша һәм сорау бирә: “Бу сүзләрдә нинди аваз бар?” Тәрбияче, әле бер, әле икенче авазны аерып, сүзләрне я кычкырып, я тыныч тавыш белән, я пышылдап әйтә. Мәсәлән: “Минем кебек әйт”.

А: Аааалсу, ааат, кааааз, ботккааа.

Ә: Әәәәмир, мәәәк, кәәәҗәәә.

О: ооон, йооорт, ооонык, кооолын.

Ө: өөөй, өөөстәл, көөөзге, көөөймә.

У: ууурман, уууенчык, кууууян, ккуурчак.

Ү: үүүлән, үүүрдәк, күүүбәләк, үүүрмәкүүүч.

И: Иииинсаф, иииипиии, тииен, машииина, әниии.

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала кирәкле авазны ишетми, күп сүзләрне дөрес интонация белән әйтми, хаталар ясый.

2 балл – бала күп сүзләрне дөрес кабатлый, дөрес интонация белән әйтә, тәрбияче ярдәме белән кирәкле авазны билгели ала.

3 балл – бала кирәкле авазны ишетә, кабатлый, аны мөстәкыйль рәвештә дөрес интонация белән әйтеп, авазны билгели ала.

4. Бәйләнешле сөйләм

1). Сораулар буенча әңгәмә. – Синең өйдә нинди уенчыкларың бар? Син алар белән ничек уйныйсың? Кем белән уйныйсың? жгщмщСюжетлы картина буенча әңгәмә

Бәяләү критерийлары

1 балл – бала бер уенчыкны гына атый.

2 балл – бала уенчыкларны санап кына чыга.

3 балл – бала үзенең шәхси тәҗрибәсенә нигезләнеп 3-4 җөмләдән торган хикәя төзи.
2). Тәрбияче балага Л.Толстойның “Өч аю” әкиятен сөйләргә тәкъдим итә. – Син “Өч аю” әкиятен беләсеңме? Аны сөйлә әле.
Бәяләү критерийлары
1 балл – бала әкият эчтәлегенә кагылышлы кайбер сүзләрне генә әйтә ала.
2 балл – бала тәрбияче биргән сораулар ярдәмендә генә әкиятнең эчтәлеген сөйли.
3 балл – бала әкиятнең эчтәлеген мөстәкыйль сөйли ала.
Югары дәрәҗә - 15-18 балл.
Уртача дәрәҗә - 11-14 балл.
Түбән дәрәҗә - 7-10 балл.

“Туган телгә өйрәтү һәм сөйләм үстерү” буенча баланың персональ картасы

Баланың исеме фамилиясе	Баланың сүзлек запасы	Сөйләмнең грамматик ягы	Сөйләмнең аваз культурасы	Бәйләнешле сөйләм	Гомуми үсеш дәрәҗәсе	Индивидуаль эш өчен тәкъдимнәр

Кулланылган щдобият
1. Балачак аланы (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2011.
2. Балалар бакчасында татарча сөйләм устеру дәресләре (методик кулланма.) З.М. Зарипова, А.И. Касимова. - Казан 2010.
3. Бала бишеге-гомер ишеге (жентык). Ф.Зарипова... - Яр Чаллы. 2000.
4. Балалар бакчасы (хрестоматия). Ф.IO. Юсупов.- Казан. 2003.
5. Бал бабай. З. М.Зарипова, И.М. Хәмитов. - Яр Чаллы. 2000.
6. Балалар бакчасында тарбия һәм белем биру (программа). К.В.Закирова...- Казан 2009.
7. Гелбакча (хрестоматия). Ф.О. Юсупов... - Казан. 1990.
8. Диагностика речевого развития дошкольников. (3-7 лет). О.С.У шакова, Е.М. Струнина. - Москва. 1999.
9. Иң гузал тел-туган тел (методик кулланма). М.Ф. Кашапова. - Казан. 2009.
10.Иң матур суз (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2000.
11. Иң татлы тел-туган тел (методик кулланма). М.Ф. Кашапова. - Казан. 2004.
12. Ижат баскычлары (методик ярдәмлек). Р. К.Шаехова, К.В.Закирова.- Казан. 2001.

13. Методика развития речи детей. А. М. Бородич.- Москва. 1981.
14. Материал к занятиям по развитию речи. Г.И. Подрезова.- Москва. 2006.
15. Раушан күзгә (хрестоматия). Р. Ш. Халикова.- Казан. 1993.
16. Туган телдә- сөйләшәбез (методик кулланма). Ф.В.М.Хәзратова. - Казан. 2013.
17. Татар халык уеннары. Р. Ягьфэров. - Казан. 2002.
18. Татар халык табышмаклары. "Идел-йорт" нашрияте. - Яр Чаллы. 2000.
19. Уйный-уйный үсәбез (хрестоматия). К.В.Закирова. - Казан. 2005.